

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 9/2009 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av tingsrättslagen och 12 § i lagen om utnämning av domare

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 14 april 2009 en proposition med förslag till lagar om ändring av tingsrättslagen och 12 § i lagen om utnämning av domare (RP 45/2009 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Heikki Liljeroos och överinspektör Päivi Saukonoja, justitieministeriet
- regeringsråd Kirsi Äijälä, finansministeriet
- president Mikko Könkkölä, Vasa hovrätt

- rättsnotarie Henrik Lindeman, Pargas tingsrätt
- lagman Erkki Hämäläinen, Åbo tingsrätt
- lagman Johan Eklund, Vasa tingsrätt
- förvaltningsutskottets ordförande Bo-Sanfrid Höglund och sakkunnig i förvaltningsärenden Kristina Beijar, Svenska Finlands folkting
- advokat Mats Welin, Finlands Advokatförbund
- tingsdomare Kimmo Vanne, Finlands domareförening rf
- professor Olli Mäenpää.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås tingsrättslagen bli ändrad så att det vid varje tvåspråkig tingsrätt ska finnas minst en domartjänst där behörighetsvillkoren i fråga om språkkunskaperna är utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningsminoritetens språk inom domkretsen och nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetens språk. Behörighetsvillkoren som gäller språkkunskaper ska ingå i lagen om utnämning av domare och den föreslås bli ändrad. Genom förordning av statsrådet ska det föreskrivas om antalet domare med dessa språkkunskaper och om placeringen av dem vid tingsrätterna.

Enligt förslaget ska det vid en avdelning vid en tingsrätt som inrättas för att säkerställa att

finsk- eller svenskspråkiga inom tingsrättens domkrets har tillgång till rättstjänster, dvs. vid den s.k. språkavdelningen, också få placeras sådana domare med behörighetsvillkor som inte är utmärkta skriftliga och muntliga kunskaper i befolkningsminoritetens språk inom domkretsen. I lagen om utnämning av domare ska det inte längre föreskrivas särskilt om tjänster som anvisas språkavdelningar. Efter reformen får domare placeras vid språkavdelningarna i syfte att systematiskt förbättra sina kunskaper i befolkningsminoritetens språk.

Lagarna avses träda i kraft vid ingången av 2010.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

*Allmän motivering**Allmänt*

Tingsrättsreformen som ska träda i kraft den 1 januari 2010 medför en del ändringar i de språkliga förhållandena vid tingsrätterna. Nästa år kommer det att finnas 27 tingsrätter och åtta av dem är tvåspråkiga enligt språklagen (423/2003). De språkliga förhållandena förändras särskilt i Vasatrakten och Egentliga Finland. I domkretsen för den nya tingsrätten Österbottens tingsrätt är majoritetsspråket svenska och i övriga domkretsar finska. Ålands tingsrätt kommer fortfarande att vara svensk i överensstämmelse med självstyrelselagen för Åland.

Enligt grundlagen ska vars och ens rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, i domstol tryggas. De språkliga rättigheterna spelar en stor roll för rättssäkerheten och rättvisa rättegångar. Därför är det viktigt att domstolarna har domare som behärskar båda nationalspråken. Samtidigt understryker utskottet också andra åtgärder för att trygga de språkliga rättigheterna bör uppmärksammas, till exempel språkundervisning för tingsdomarna. För att fler språkkunniga människor ska vilja bli domare är det också viktigt att domarkarriären är attraktiv, till exempel lönerna. Dessutom påpekar utskottet att de språkliga rättigheterna inte bara gäller tingsrätterna utan de bör utvärderas i ett vidare perspektiv för alla domstolar.

Språkkunskaper och behörighetskraven

Enligt förslaget ska alla tvåspråkiga tingsrätter ha tillräckligt många tingsdomartjänster där behörighetsvillkoret för språkkunskaper är utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i det språk som är befolkningsminoritetens språk i domkretsen och nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetsspråket (språkdome, domare med särskilda språkkunskaper). Genom förordning av statsrådet ska det föreskrivas om antalet sådana tjänster. Kravet är precis det motsatta jämfört med de normala kraven för domare vid tvåspråkiga tingsrätter.

I bestämmelserna är kraven på språkkunskaper kopplade till tjänsten. Det kan ge intryck av att det kommer att inrättas och tillsättas tjänster med särskilda krav på språkkunskaper. Enligt vad utskottet har erfarit är det dock inte tänkt att nya tjänster ska inrättas med nya krav på språkkunskaper. I stället utgår man från att språkdomeartjänstjästerna redan finns. Dessutom framgår det av propositionen att tjänsterna inte fortlopande ska vara språkdomeartjänster, utan att kraven på språkkunskaper avgörs när en tjänst blir ledig. Utskottet menar att formuleringarna i lagförslaget inte stämmer överens med detta och ger rum för tolkning i relation till motiven. Dessutom avviker formuleringen från kraven på språkkunskaper i lagen om utnämning av domare (205/2000). Där avser kraven på språkkunskaper den person som utnämns till domare. Behörighetskraven i fråga om språkkunskaper bör följaktligen gälla den person som utnämns till tjänsten för att de föreslagna bestämmelserna bättre ska stämma överens med sitt syfte och gällande lagstiftning.

När en tingsdomeartjänst blir ledig avgörs det vilka språkkunskaper som ska krävas, säger regeringen. Då är det viktigt att observera att tvåspråkiga tingsrätter alltid måste ha åtminstone så många domare med utmärkta kunskaper i minoritetsspråket som det föreskrivs i förordning av statsrådet. Dessutom bör huvudregeln vara att språkrättsdomeartjänsterna, precis som andra tingsrättsdomeartjänster, är fasta och också ska tillsättas för fast anställning.

I en bilaga till propositionen finns ett utkast till förordning. Där grundar sig antalet språkdomeartjänster på uppgifter från tingsrätterna om behovet på grundval av befolkningsminoritetens språk i domkretsarna och den nuvarande domarsituationen. Ändå anser nästan hälften av lagmännen vid de tvåspråkiga tingsrätterna att de inte har tillräckligt många domare med kunskaper i svenska (Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009, s. 54—55). Följaktligen är det viktigt att antalet domare med särskilda språkkunskaper anpassas till de faktis-

ka förhållandena och behoven vid tvåspråkiga tingsrätter. Dessutom bör läget följas upp i fortsättningen.

Språkavdelning

Sedan 2005 har man genom beslut av justitieministeriet kunnat inrätta avdelningar vid tingsrätterna som är särskilt avsedda för att trygga minoritetsspråkets ställning i domkretsen. Domarna på dessa så kallade språkavdelningar ska ha goda muntliga och skriftliga kunskaper i domkretsens majoritetsspråk och utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket. Men inga språkavdelningar har inrättats. Enligt propositionen finns det planer på att inrätta en avdelning vid Egentliga Finlands tingsrätt. Det har ansetts viktigt eftersom tingsrätten i Pargas med svenska som majoritetsspråk ska uppgå i Egentliga Finlands tingsrätt.

Det är bra om det finns olika lagfästa möjligheter att tillgodose de språkliga rättigheterna eftersom de språkliga förhållandena vid tingsrätterna är så olika. Språkavdelningarna är ett sätt att behålla befolkningsminoritetens språk som ett levande arbetsspråk i domkretsen. Möjligheterna att inrätta språkavdelningar är ganska ny och det är därför motiverat att bestämmelserna får finnas kvar. Här bör det samtidigt noteras att tingsrätter med språkavdelning dessutom måste ha så många så kallade språkdomare som det sägs i förordning av statsrådet. Därmed tryggs de språkliga rättigheterna på två sätt. Följaktligen bör det följas upp hur språkavdelningen vid Egentliga Finlands tingsrätt fungerar och utvärdera om språkavdelningarna i fortsättningen behöver finnas kvar vid sidan av domarna med särskilda språkkunskaper.

Den gällande lagstiftningen ändras på den punkten att det inte längre ingår behörighetsvillkor i fråga om språkkunskaper för domarna vid språkavdelningarna. Domarna med särskilda språkkunskaper, språkdomarna, ska inte heller direkt knytas till språkavdelningarna utan de ska också kunna behandla mål från andra avdelningar. För att förkovra sina språkkunskaper ska också domare utan utmärkta kunskaper i minoritetsspråket kunna arbeta vid språkavdelningarna.

Alla dessa ändringar tillför tingsrätterna större smidighet. Men det primära syftet med språkavdelningarna får inte vara att de är språkskolor för domarna, utan deras primära mål är att handlägga minoritetsspråksanvändarnas mål och se till rättssäkerheten i domkretsen. Därför måste språkavdelningarna alltid ha tillräckligt många domare med språkkunskaper som räcker till för att behandla målen.

Detaljmotivering

1. Lag om ändring av tingsrättslagen

1 a §. I överensstämmelse med de allmänna motiven ovan föreslår utskottet att paragrafen formuleras om för att bättre motsvara sitt syfte och gällande lag.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelsen. Syftet med 2 mom. är att ge de nuvarande domarna rätt att behålla sina tjänster trots de ändrade kraven på språkkunskaper. Utskottet föreslår att "utan hinder av denna lag" stryks. Därmed beror momentet inte på lagförslaget utan på bestämmelserna om språkkunskaper i lagförslag 2.

När 1 a § träder i kraft måste tvåspråkiga tingsrätter ha tillräckligt många tingsdomare som avses i bestämmelsen. Enligt uppgifter till utskottet är det tänkt att också de tjänster som, när reformen träder i kraft, är tillsatta med personer som uppfyller kraven på språkkunskaper enligt 12 § 2 mom. i lagförslag 2 ska räknas in i antalet. Detta bör framgå klart och tydligt av ikraftträdande- och övergångsbestämmelsen. Följaktligen föreslår utskottet ett nytt 4 mom. då blir 4 mom. i propositionen 5 mom.

2. Lag om ändring av 12 § i lagen om utnämning av domare

3 §. Lediförklaring av tjänster (Ny). I fortsättningen kommer tvåspråkiga tingsrätter att ha två olika typer av tingsdomartjänster när det gäller kraven på kunskaper i befolkningsminoritetens språk i domkretsen. Följaktligen anser lagut-

skottet det nödvändigt att det i platsannonserna sägs ut om det krävs språkkunskaper enligt 12 § 2 mom. för tjänsterna. Då blir kravet fastlagt i lag och är inte beroende av tingsrätterna. Utskottet föreslår att 3 § får ett nytt 3 mom. om att kravet på språkkunskaper ska utannonseras. Samtidigt ändras både lagrubriken och ingressen.

12 §. *Behörighetsvillkor som gäller domares språkkunskaper vid tvåspråkiga tingsrätter.* Som i den allmänna motiveringen föreslår lagutskottet att 2 mom. ändras för att bättre motsvara sitt syfte och gällande lag.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet

att lagförslagen godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag).

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av tingsrättslagen

I enlighet med riksdagen beslut

fogas till tingsrättslagen av den 28 juni 1993 (581/1993) en ny 1 a § som följer:

1 a §

För att trygga de språkliga rättigheterna för befolkningsminoriteten inom en tingsrätts domkrets ska det vid varje tvåspråkig tingsrätt finnas ett tillräckligt antal (*utesl.*) tingsdomartjänster *där kraven på språkkunskaper för de som utnämns* ingår i 12 § 2 mom. i lagen om utnämning av domare. Det ska dock finnas minst en sådan tingsdomartjänst.

(2 mom. som i RP)

(1 mom. som i RP)

Den som är utnämnd till en tingsdomartjänst vid denna lags ikraftträdande är (*utesl.*) i fråga

om språkkunskaperna fortfarande behörig för den tingsdomartjänst som han eller hon utnämns till och för en tingsdomartjänst vid den tingsrätt till vilken nämnda tjänst överförs.

(3 mom. som i RP)

I bedömningen av om det i en tvåspråkig tingsrätt finns tillräckligt många tjänster som avses i 1 a §, får de tingsdomartjänster som, när denna lag träder i kraft, är tillsatta med personer som uppfyller kraven på språkkunskaper enligt 12 § 2 mom. i lagen om utnämning av domare räknas in. (Nytt 4 mom.)

(5 mom. som 4 mom. i RP)

2.

Lag

om ändring av 3 och 12 § i lagen om utnämning av domare

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 25 februari 2000 om utnämning av domare (205/2000) 12 § 2 mom., sådant
det lyder i lag 630/2005, och
fogas till 3 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 1544/2001, ett nytt 3 mom., som följer:

3 § (Ny)

Ledigförklaring av tjänster

— — — — —
*När domstolen förklarar en tingsdomartjänst
ledig ska den uppge om det av den som utnämns
krävs språkkunskaper enligt 12 § 2 mom.*

(581/1993) *utnämnas en person som uppfyller
behörighetskraven i 11 § i denna lag och har ut-
märkta muntliga och skriftliga kunskaper i be-
folkningsminoritetens språk inom domkretsen
samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunska-
per i majoritetens språk.*
— — — — —

12 §

*Behörighetsvillkor som gäller domares kunska-
per i finska och svenska*

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i RP)

— — — — —
Utan hinder av 1 mom. *kan till en tingsdomar-
tjänst som avses i 1 a § i tingsrättslagen*

Helsingfors den 4 juni 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Heidi Hautala /gröna
vordf. Anna-Maja Henriksson /sv
medl. Esko Ahonen /cent
Timo Heinonen /saml
Oiva Kaltiokumpu /cent (delvis)
Ilkka Kantola /sd
Jari Larikka /saml

Sanna Lauslahti /saml
Outi Mäkelä /saml
Johanna Ojala-Niemelä /sd
Pirkko Ruohonen-Lerner /saf
Tero Rönni /sd
ers. Leena Harkimo /saml (delvis)
Lyly Rajala /saml (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.